

ORTAÖĞRETİMDE PROGRAM GELİŞTİRME, UYGULAMALAR VE YENİ GİRİŞİMLERE BİR BAKIŞ

Prof. Dr. S. Çetin ÖZÖĞLU*

I. GİRİŞ

Konuya girmeden önce Ortaöğretim ve Eğitim konusunda bazı belirlemeler yapmak, kavramlara değinmek yararlı olacaktır. “Cumhuriyeti kuranların fikri hür, vicdanı hür nesiller yetiştirme amacının önüne bir çok sorunun yığılıp kaldığı, biçim ve içerik olarak bir sorunlar yumağı olan eğitime verilen önemin artması, yani doğrudan, toplumun kültür düzeyinin yükselmesi, üzerlerinde ağır bir yük olarak duran, kimi zaman dünyalarını karartan, hayatlarının en güzel dönemlerini yaşayan çocukların ve gençlerin yüklerini hafifletmek, buna katkıda bulunmak bizim amaçlarımız arasında. Sadece kanunlarla değil, bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesi gereken, gelişmemizdeki kayıtsız şartsız ilk faktör olan eğitim konusunda ilgililere ama “ilgili ilgilileri” etle tırnak gibi birbirinden ayrılması düşünülmeyecek olan demokratik devlet ve siyasi otorite mücadelesi ve demokratik eğitim mücadelesi konusunda hassaslaşmaya çağırıyoruz ve artık toplumca onlara bunu hatırlatmada yarar olduğuna inanıyoruz” (Evcili, 1992, s. 4). Bu çağırımı, Lise öğrencileri adına bir öğrenci, üye olarak katıldığı bir panel konuşmasında Demokratik Bir Eğitime Doğru başlığı altında yapmıştır. Kulak verilmesi gereken bir çağrı.

Toplumsal kalkınmamız, gelişmemiz ve eğitim ilişkisi konusunda, 1990'lardaki uluslararası raporlardaki durumu ve tabloları ise şu alıntılarla belirtebiliriz: “İnsanca Gelişme Raporlarının en çarpıcı özelliği, “insanca gelişmişlik” düzeyini bir endekse ölçmesi ve ülkeleri bu değerlendirmeye göre sıralaması. Endeksin hesaplanmasında kullanılan en önemli veriler, yaşam beklentisi, satın alma paritesine göre kişi başına düşen gayrisafi yurt için hasıla, okur-yazarlık oranı ve ortalama eğitim süresidir. . . . Türkiye, 1992 yılında 160 ülke ara-

* Prof. Dr. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü.

sında 0.671'lik bir endeks değeri ile (en yüksek değer 1.00, en düşük değer 0.00) 71. sırayı alıyor. İçinde Türkiye'nin de bulunduğu, 0.533-0.793 endeks değerleri arasındaki 48 ülkenin düzeyi "orta" olarak niteleniyor.... Endekste kullanılan istatistiklere göre, Türkiye'nin daha yüksek bir sırada yer almaması en fazla eğitim boyutundan kaynaklanıyor.... İnsani kalkınma açısından Türkiye'de en büyük gelişme ekonomik yönde gerçekleştirilmiş." (Akder, 1992, s.33). Salt ekonomik gelişmeye yönelik çabaların sağladığı sonucun çizdiği tablo, istediğimiz, olması gereken bir tablo olmamaktadır.

Eğitimden orta öğretimdeki gençlerimizin beklentileri, çağrıları ile uluslararası insanca gelişme değerlendirmelerinde ülkenin son durumu, eğitimin özellikle ortaöğretimin toplumumuz için yaşamsal önemini yeterince vurgulamaktadır.

II. ORTAÖĞRETİM

Eğitim sistemlerindeki düzeylere dayalı gruplamada (Secondary Education) ikinci düzeydeki eğitim, bizim sistemimizde Ortaöğretim olarak isimlendirilmiştir. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na kadar 5 yıllık ilköğretimden sonra, 3 yıllık orta okul ve 3 yıllık lise ve dengi okulları içeren, ilköğretim ve yüksek-öğretim düzeyleri arasındaki eğitim düzeyi ortaöğretim olarak belirlenmiş idi. 1973'ten sonra ise, ortaokul "Temel Eğitim"nin ikinci ve üst basamağını oluşturmak üzere Ortaöğretim'den ayrılmış olup, Ortaöğretim 3 yıllık lise ve dengi okulları içeren bir eğitim düzeyi olarak saptanmış olmaktadır. Bununla beraber, günümüzde bir çok nedenden dolayı, tüm ortaokul ve dengi okullar "Temel Eğitim" bünyesine alınamamıştır. Belli politik görüşlerin etkili olduğu bu durum Ortaöğretim düzeyini tanımlamakta ve uygulamada karmaşık bir özellik taşımaktadır. 1973'ten sonra, Ortaöğretim düzeyinde olduğu kabul edilen, özel, resmi veya azınlık okullarına "Lise" ismi verilmiştir. Ancak bunun "bütünleşmenin" geleneksel anlayışı sürdüren, teknik lise, meslek lisesi, ticaret lisesi, imam hatip lisesi gibi "kompartmentlaşma"yı ortadan kaldırdığı söylenemez.

A. Ortaöğretimin Amacı

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre (Madde 28) Lise'lerin amacı, işlevleriyle birlikte şöyle belirlenmektedir: (a) öğrencilere asgari olarak bir genel kültür vermek yoluyla onlara birey ve toplum sorunlarını

tanıtmak, çözüm yolları aramak ve ülkenin ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak; (b) çeşitli program ve okullarla ilgili, istidat ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğrenime veya hem mesleğe hem de yüksek öğrenime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak.

Günümüzde, Ortaöğretimimizin temel sorunu, yasada belirlenmiş olan bu amaca, uygulamalarla ulaşıp ulaşılamadığıdır. Uygulamaların bu amaca ve işlevlere gerektiği biçimde hizmet edip edemediği temel bir sorundur. Gençlerin yeteneklerini hangi doğrultuda ve ne ölçüde geliştirerek onların toplumdaki yerlerini, çağdaş özellikler içinde, bulmalarına yardım edebilmektedir, ortaöğretim uygulamalarımız? Amaca ulaşmak, işlevleri yerine getirmek için gerekli düzenlemeler (programlar) ve bu düzenlemeleri yerine getirecek görevliler (öğretmen ve eğitim uzmanları) boyutlarında bu temel sorun nasıl bir durum ortaya koymaktadır? Kuşkusuz bu temel sorunun diğer boyutlarında da çok belirgin durumlar bulunmaktadır. Bildirimizin belirlenmiş olan çerçevesinde yalnız programlara ve öğreticilere ilişkin durum ve sorunlara yer verilecektir. Sorunlara geçmeden önce, kısaca bugünlere nasıl gelindiği ve yapılanlar, girişimler konularına bir göz atmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

B. Ortaöğretimimizin Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış

İstilacı güçlere karşı kazanılan zaferden ve ümmetçiliğe karşı Türk Milliyetçiliğinin, vatandaşlığın, ve halkın egemenliğinin sağlanmasından sonra laik bir devlet anlayışına dayalı olarak kurulan Cumhuriyet'in devir aldığı eğitim sistemi çağın ve toplumun gereksinmelerine yanıt verecek durumda değildi. Halkın ulusal benliğinin bilincine varması, kendi gücünü sezmesi eğitim uygulamalarının yenileşmesine yol açtığı gibi eğitim sisteminde ve uygulamalarındaki gelişmelerden de beslenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede 72 ortaokul, 28 lise, 44 meslek okulu bulunmaktaydı. Bu okullaraki öğrenci sayısı ise 11.165 idi. Atatürk ve Cumhuriyetimizin kurucuları din ile dünya işleri arasında iki ayrı anlayış ve kuruluşlarla yürütülen eğitime son vermek gerektiğine karar vermişlerdir. Cumhuriyet tarihimizde ilk reform olarak nitelenen, tüm eğitim kurumlarını, Milli Eğitim Bakanlığı'nda toplayarak laik ve çağdaş görüşte ve esaslarda birleştirme ve medreseleri kaldırma, kararını ve uygulamalarını 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid'i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası) sağlamıştır. Bu gelişmeleri, ortaokullarda ve daha sonra liselerde karma

eğitim, harf devrimi, yatılı ve burslu öğretim, öğretmen yetiştirme-köy enstitüleri gibi reform nitelikli uygulamalar izlemiştir. Yurt dışından çağrılan eğitim uzmanlarının raporları ve yurt dışında yetiştirilen eğitimcilerin çalışmaları eğitimin çeşitli uygulamalarında çağa uygun gelişmeleri, programların oluşturulmasını sağlamıştır.

1950-1952 yılı sayılarına bakıldığında, orta öğretimimizde 1923-1924 yılına göre ortaokul öğrenci sayısı yaklaşık 12 kat, lise öğrenci sayısı 18 kat artmış, ülke nüfusu ise 12 milyondan 21 milyona ulaşmıştır. 1950'li yıllara girildiğinde, okullara çağdaş bir yön verildiğini ve sistemin oturmuş olduğunu gözlemekteyiz (Oğuzkan, 1985). II. Dünya Savaşı izleyen yıllarda, pek çok ülkede eğitim sisteminin gözden geçirildiğini, çarpıcı düzenlemelere gidildiğini, bilim ve teknolojiye patlama ve hızlı ilerlemelerin eğitim uygulamalarını zorladığını görmekteyiz. Bilim ve teknolojiye hızlı ilerlemeler, hızlı nüfus artışı okul programlarının ve öğretim yöntemlerinin yenilenmesine ve geliştirilmesine yol açmıştır. Eğitim ile toplumsal kalkınma, sanayi toplumunun gelişmesi arasındaki ilişkiler daha belirgin olarak görülmeye ve değerlendirilmeye başlanılmıştır.

Ortaöğretimdeki uygulamaların, 1960'lara ulaşıldığında, üzerinde en fazla durulması gereken uygulamalar olduğunu görüşünü ileri sürerler etkili olmaya başlamışlardır. İlköğretim uygulamalarında, özellikle programlarda, 1940'ların sonunda başlatılan ve öğrencinin-çocuğun merkeze alınarak biçimlendirilen çalışmaların uygulamalara konulmasında epey yol alınmış idi. Bunun ortaöğretime uzantısı ve devamı çok zaman almıştır. Türkiye Eğitim Milli Komisyonu 1960'lara girerken ülke dışında ve ülkede yaptığı çalışmalardan sonra hazırladığı raporda, üzerinde en fazla durulması ve hızla düzeltilmesi gereken eğitim kademesinin, ortaöğretim kademesi ve programları olduğuna dikkati çekmiştir. 1960'li yıllarda, planlı kalkınma dönemine girildiğine, yıllık planlarda, bu komisyonun ortaöğretime ilişkin eleştiri ve önerilerine yer verildiğini görüyoruz. VIII. Milli Eğitim Şurasının çalışma konusu ortaöğretim, ortaöğretimden yüksek öğretime geçiş olmuştur. Ortaöğretim programlarının öğrencileri yükseköğretime hazırlamasının yanısıra hayata ve mesleklere de hazırlayacak biçimde oluşturularak uygulanması, çok amaçlı liselerin açılması görüşü benimsenmiştir. Ayrıca tüm lise dengi okulları, lise ismi altında toplama kararının alınmış olduğunu görüyoruz. 1973'te çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda, sekiz yıllık temel eğitim fikri benimsenerek, ortaokul temel eğitim bünyesine alınmıştır. Ama uygulama

bu yönde tam gerçekleşmemiştir. Ortaöğretim kademesindeki eğitim uygulamalarında yoğunlaşan çalışmalar “reformlar” değişen toplum koşullarına ve çağın gereksinmelerine yanıt arayan girişimler olup, sürekli arayışları temsil etmektedir.

Ortaöğretimimizde süreklilik gösteren arayışlardaki eğilimleri inceleyen Güçlüol (1985) ana çizgiler olarak şunları belirtmektedir:

- Ortaöğretimimizde çağdaş gelişmelere ayak uydurma çabası gözlenmektedir.

- Cumhuriyet döneminde genel bir büyüme ve gelişme vardır.

- Bu düzeyde kurumları bütünleştirme çabalarına karşın “kompartmanlaşmış” yapı ve işlevler sürdürülmüştür.

- Tüm ortaöğretim kurumlarında, farklı amaçlar için kurulmuş olmalarına karşın, “üniversiteye hazırlama” işlevi ve gayreti tüm işlevlerin önüne geçmiş ve tek işlev haline gelmiştir. Özellikle 1960’lardan sonra.

- Sistemde “teftiş” işlemleri “geliştirme” ve “rehberlik” ilkeleri ile bütünleşememiş “kontrol” işlemleri olarak sürdürülmüştür.

- Ortaöğretim sistemi bütünü ile üniversiteye hazırlama işlevini ve işlemlerini yerine getirmede nicelik ve nitelik yönlerinden yetersiz kalınca, özel dershaneler ve kurslar ikinci ve paralel bir sistem olarak gittikçe güçlenen ve etkili olan bir sistem haline gelmiştir.

- Üniversite giriş sınav sistemi, ortaöğretimin amacını, kurumlarını, programlarını, işlevlerini yetkili ve sorumlulardan daha fazla biçimlendirir ve etkiler hale gelmiştir. Giriş sınav sistemine göre düzenlemeler yapma gereğinin ortaya çıkması ilginç bir gelişmedir.

- Ortaöğretimde izlenen, belirgin “genel politikalar” bulunmamakta ve sık sık saptanan çok farklı politikaların varlığı ile ortaya çıkan “politika çokluğu” tablosunun çarpıcılığı.

Bu eğilimlerin yanısıra gün geçtikçe önemi artan bir eğilim de; TUSİAD’ın Türkiye’de Eğitim (1990) adlı raporunda belirtildiği gibi, demokrasinin temel ilkelerini eğitimde sağlayan ve geliştiren Öğretim Birliği Yasası’nın zedelenecek, bu yasa ile birleştirilen üç ayrı eğitim kanalının, bu yasadaki önceki üçlü kanal olarak (laik eğitim, dine dayalı eğitim (dini eğitim) ve yabancı dilde eğitim yapanlar ile azınlık okullarında eğitim) daha gelişmiş ve bilinçlenmiş olarak ortaya çıkışı

ve desteklenmesi eğilimidir. Kuran kursları, imam-hatip liseleri uygulamaları ve bu uygulamaların hızla büyümesi ve gelişmesi Cumhuriyetin temel ilkeleri ve varlığı ile ilgili değerlendirmelere yol açmaktadır.

Tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu özetler isek, ortaöğretimin; amacına ulaştığını, çağdaş gelişmeleri bünyesinde gerçekleştirdiğini öğretmen-egitim uzmanı, çağdaş programlar boyutlarında sorunlarına eğilerek çözümler üretilebildiğini söylemek olanağı bulunmamaktadır. Bu aşamada ortaöğretim ile ilgili yenilik arayışlarına, uygulamalara ve belli başlı değişikliklere bir göz atmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

C. Ortaöğretimde Bellibaşlı Yenileştirme Girişimleri ve Uygulamalar

Ortaöğretimde ve genel olarak eğitim sisteminde duyulan eksiklikler, darboğazlar, tıkanıklıklar ve bunların yarattığı sorunlar ve toplumun etkilenmesi konularında çözümler üretmek için bir çok girişimler olmaktadır. Bu girişimlerin, Milli Eğitimden sorumlu kurumların başında gelen Milli Eğitim Bakanlığı tarafından genellikle Şûralar ve benzer toplantılar düzenlenerek ele alındığını görmekteyiz. Kuşkusuz politik iktidarların hükümet programlarında yenileşme ve değişikliklere yer verildiği durumlar da olmaktadır. Milli Eğitim Şûralarında alınan kararlar, genellikle, Bakanlığın Şûra düzleme kararından sonra ön hazırlık olarak yaptığı çalışmalarda ve belirlemelerde geliştirdiği fikirler, modeller doğrultusunda olmakta ve bir ölçüde Bakanlığın düşüncelerine ve niyetlerine destek sağlanmaktadır. Bir diğer deyişle, Şûra kararları Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve hükümetin görüş ve politikalarını kapsamaktadır. Durum böyle olmakla beraber, Şûralardan düşündüğü kararları çıkaran Bakanlık bu kararları uygulamakta aynı coşkuyu ve duygarlılığı gösterememektedir.

Özellikle II. Dünya savaşından sonraki yıllarda ortaöğretimimizde bir çok inceleme, araştırma ve deneme çalışmalarına girişildiğini sistemde bazı uyarlamaların yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Bunlar ana başlıklarla şunlar olmaktadır:

- Milli Eğitim Bakanlığı Test ve Araştırma Bürosu ve Okullarda Psikolojik Hizmetler Programları.
- İstanbul ve Ankara'da Deneme Liseleri.
- Milli Eğitim Bakanlığı Ders Araçları Geliştirme Dairesi ve Görsel ve İşitsel Eğitim Araçları Geliştirme Merkezi (FRTM)
- Fen Lisesi Projesi ve Uygulaması.

- Maarif Kolejleri-Anadolu Liseleri.
- Akşam Liseleri açılması.
- Rehberlik Servislerinin Sistem içinde ele alınması.
- Çok gayeli ortaokul denemesi.
- 1970'li yıllarda denenilen ve 1991 de yeniden ele alınan Ders Geçme ve Kredi uygulaması.
- Fen Öğretimi Projesi ve Uygulamaları.
- Değişik zamanlarda başlatılan Ders Programlarını Geliştirme Çalışmaları.
- Öğretmen Yetiştirme konusunda üniversiter düzeyde öğretmen yetiştirmeye geçiş.
- 1990 yılında başlatılan belli derslerin programlarını geliştirme ile Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Geliştirme Çalışmaları.
- Dünya Bankası ile İşbirliği çerçevesinde başlatılmış bulunan "Milli Eğitimi Geliştirme Projesi"nin ortaöğretimde gerekli düzenlemeleri yapması kararı.

Günümüzde, amaçlar, işlevler, elemanlar, araç-gereç ve bütçe boyutlarında sorunlarla karşı karşıya olan ortaöğretimimizin, Atatürk Devrim ve ilkelerinin yerleşmesinde Cumhuriyet döneminde eğitimi-mizin çağdaşlaşmasında önemli bir yeri ve işlevi olmuş ve olmaktadır. Sorunlara, ülkemizin eski yıllara göre gelişmiş bulunan eğitim bilimle-riindeki insangücünü, bilimsel ve teknolojik birikimi harekete geçirerek yaklaşılması ve 2000'li yıllara hazırlıklar yapılması, önlemler alınması gerekli olmaktadır.

Ortaöğretimde yukarıda sayılan girişimlere ve gelişmelere, belki de çok sık aralıklarla öğrenci akışı, sınıf mevcudu, ikili öğretim, öğretmenlik mesleği dışından öğretmen atama, okul-aile ve okul koruma dernek-leri gibi konularda yapılan müdahaleleri ve değiştirmeleri özellikle af, telafi, borçlu sınıf geçme, kitapları değiştirme gibi bilinenleri de eklemek düşünülebilir.

III. ORTAÖĞRETİMDE PROGRAM GELİŞTİRME VE İLGİLİ SORUNLAR VE YENİ GİRİŞİMLER

Eğitim sistemlerinde amaçlar uygulanan programlarla gerçekleştirmeye çalışılmaktadır. Eğitim sistemimizin ortaöğretim düze-yindeki uygulamalarda yeni düzenlemelerin programlarla kesinleş-

mesi söz konusudur. Amaçlar, içerik, yöntemler, elemanlar, araç-gereç ve ölçme-değerlendirme öğelerinin yer aldığı programlarda akılcı yaklaşım ile esneklik ve sürekli geliştirme temel özellikler olmaktadır. Ülkemizdeki ortaöğretim programlarının dikkati çeken özelliklerinin başında programların okul türlerine göre değişiklik göstermesi aynı türdeki okullarda tek tip programın uygulanması gelmektedir. Değişik türdeki değişik programların lisenin, genel kültür kazandırma amaç ve işlevi çerçevesinde ortak özellikler taşıdığı ve ortak bazı dersleri içerdiği söylenebilir. Meslek liselerinin her birinde programlar ve dersler okulun ilgili olduğu mesleklere göre farklılaşmaktadır. Ancak, meslek lisesi mezunlarının da üniversiteye giriş endişelerinin gün geçtikçe artmasından dolayı, meslek lisesi programlarında genel lise programlarına, daha doğrusu üniversite giriş sınavındaki ders ve konu ağırlıklarına yönelik eğilimler ve değiştirmeler dikkati çekmektedir.

Yazılı basına yansıdığı kadariyle, 1992-1993 öğretim yılında 1,5 milyona yakın öğrenci 39 tür lisede okula devam etmektedir. Bu okullarda izlenen programlarda yerel gereksinmelerin, öğrencilerin yetenek, ilgi ve isteklerinin karşılanması için yeterince esneklik olduğunu söylemek olası değildir. Ortaöğretim düzeyinde program değişikliklerini ve geliştirilmelerini zorlayan hususları dört ana grupta toplayabiliyoruz: Hızlı nüfus artışı ve öğrenci artışı, Bilginin genişlemesi, artması, yayılması ve öneminin artması, Eğitimin toplumsal rolünün farklılaşarak genişlemesi, Teknolojik yenilikler ve sosyal uyum gereksinmesi. Bu hususlar liselerimizin programlarının geliştirilmesini veya değiştirilmesini de zorlamış ve zorlamaktadır.

A. Ders Geçme ve Kredi Modeli ve Programlar

Liselerimizde program geliştirme konusunda, kuramsal bilgilere ve geliştirme aşamalarına girmeden, başlatılmış olan bir uygulamayı ele alarak konuyu açıklamamız yararlı olacağı düşünülmüştür. Bir programın uygulanacağı eğitim sisteminin gereksinmelerini karşılaması ve özelliklerini taşıması gereklidir. Sistemin yapısına, işlevlerine, görevlilerin tutum ve davranışlarında beliren deneyimlerine uyum sağlayamayan programların ve yenileşmelerin gerçekleşemediğini ve bekleneni veremediğini görmekteyiz. Örneğin, 1970'li yılların ortalarında başlatılmış olan liselerimizde Ders Geçme ve Kredi uygulamasından bir süre sonra vazgeçilmiştir. Bu uygulama bir gereksinmeyi karşılamak için oluşturulmuş idi. 1960'lı yılların eğitim ve öğretim sorunlarını çözmek için girilen yenilik çalışmaları ve uygulamaları; ortaöğretim

sisteminin yükseköğretimin önüne yığıldığı öğrenci kitlesi konusuna ve sorunlarına ağırlık vermiştir. Milli Eğitim Şûra'ları bu konuya çözüm getirmek için bir çok kararlar almıştır. Eğitim sisteminde "öğrenci akışını" çağın ve büyüme ile gelişmelerinin getirdiği yeni koşullar içinde yeniden düzenlemek ve bu çerçevede öğrencileri eğitim sisteminde "yöneltmek" için kararlar alınmış, modeller geliştirilmiş ve denenmiştir.

Yükseköğretimin önüne yığılmış olan lise mezunlarını, ortaöğretim yıllarında yöneltmek için düşünülen sistem bir ön araştırma ile incelenmiş, (Oğuzkan, Turgut, Özoglu, 1974) Milli Eğitim Şûrasında görüşülmüş ve bir süre uygulanmıştır. Yükseköğretimin önüne yığılan lise mezunları konusu önemini kaybetmemiş ve gittikçe büyüyen sayılara ulaşmıştır. YÖK bile bu konuya bir yanıt getirememiştir. Fakültelerle kontenjanları şişirerek soruna çözüm aranmış ama başarı sağlandığı söylenemez.

1980'lerde eğitim sistemimize ilişkin konu ve sorunları tartışmaların içine "öğrenci akışı" konusu yeniden ama bazı farklılıklarla girmiş görünmektedir. Bu kez "öğrenci akışı" konusu yeni bir belirleme ile gündemin ilk maddeleri arasında ele alınmıştır. Ortaöğretimde "sınıfta kalma" "başarısız sayılma" öğrencileri eleyen, sistem dışına iten eğitim sisteminin yarattığı ekonomik, psikolojik ve politik sorunlar ve bunlara ilişkin alınabilecek önlemler konuşulmaya başlanmış ve çalışmalara girişilmiştir. Bu çalışmalar için çizilen çerçevenin odağına "öğrenci" yerleştirilerek, "öğrenci merkezli" bir eğitim sistemi yapısı ve uygulamaları hedeflenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığınca, eğitim programları, ölçme ve değerlendirme sistemi düzenleme çalışmalarına, Şubat 1990 da "Özel İhtisas Komisyonları" kurularak başlanmıştır.

Ölçme ve Değerlendirme Sistemi İhtisas Komisyonu yaptığı çalışmalar sonucunda, öğrenci merkezli bir eğitim sisteminde ve bir bütünlük içinde, ölçme ve değerlendirme, öğrenci akışı ve sınıfta kalma ve diğer ilgili konuları, öğrencileri Yönlendirme Sistemi çerçevesinde ele alarak öneriler geliştirilmiştir. Yönlendirme sistemi önerisi; öğrencinin sistemde yönlenmesine olanak sağlama ilkesi çerçevesinde, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının egemen kılınması, öğrencinin başarısızlığının değil, başarısının değerlendirilmesi, okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma anlayışı ve yaklaşımının etkin bir uygulamaya dönüştürülmesi, öğrencinin yetenek, yetenek, istek, ilgi ve başarısı doğrultusunda bir eğitim görmesi, liselerde ders çeşidinin ve haftalık ders saatlerinin azaltılması, çok programlı liselerin başlatılması, ders

geçme ve kredi toplama modelinin uygulanması konularını kapsamaktadır. Bir diğer deyişle eğitim sistemine ve uygulamalarına yeni bir bakış yeni bir zihniyetle yaklaşma özelliğini taşımaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Ölçme ve Değerlendirme Sistemi İhtisas Komisyonunun raporunu inceleyerek, bu raporu ve sınıfta kalma sayısını azaltma ve konuya bir çözüm getirme amacıyla geliştirdiği "Ağırlıklı Not Ortalamasıyla" sınıf geçme modellerini birlikte kamu oyuna sunmuştur. Yönlendirme sistemi önerisi, ideal ama şimdilik uygulanması güç bulunarak, tartışmaların merkezine sınıf geçme konusunda "Ağırlıklı Not Ortalaması" modelleri yoğun ve yaygın bir biçimde ele alınarak tartışılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla sınıf geçme esasına dayalı bu modellerin beklenileni veremeyeceği, mevcut eğitim sistemimizdeki sorunlara köklü bir değişiklik getiremeyeceği yönündeki eleştiri ve görüşler bu sınıf geçme modellerinden o günlerde vazgeçilmesine neden olmuştur.

Ağustos 1991 ayında, okulların açılmasına çok az bir zaman kalmış olmasına rağmen, daha önceleri şimdilik uygulanması güç diye vazgeçilen Yönlendirme Sistemi önerisinin Ders Geçme ve Kredi Toplama modelinden esinlenildiği söylenen bir modelin uygulanmasına karar verilmiştir. Politik ağırlıklı olduğu izlenimi veren bu kararın uygulamaya konulmasında doğal olarak bir çok sorun ile karşılaşmıştır. Başlatılan uygulama; yönlendirme sisteminin içerdiği bir boyutun, sınıf geçme yerine ders geçme ve kredi toplama diye nitelenen modelinin isteyen okullarda ele alınması özelliğini taşımaktadır.

1991-1992 öğretim yılında 9. sınıftan itibaren başlatılmış olan bu uygulamanın program kılavuzu Şubat 1992 (MEB, 1992) de yayınlanmıştır. Bu kılavuzda, programdaki ortak dersler, seçmeli dersler, Fen Bilimleri Alanı, Sosyal Bilimler Alanı, Sanat Alanı, Spor Alanı, Türkçe-Matematik Alanı, Yabancı Dil Alanı ile Genel Kültür Alanı için gruplanmıştır. Bu kılavuzda, Şubat 1990 tarihinde belirli alanlardaki ders programlarını geliştirmek üzere kurulmuş bulunan Özel İhtisas Komisyonlarının çalışmalarından yararlanılarak hazırlandığı izlenimi veren bazı derslerin programları, ders programı geliştirme ilkelerini yansıtmaktadır. Örneğin Türk Dili ve Edebiyatı 1, 2, 3. Bir çok ders için ise yeni bir program geliştirme gereği duyulmamış daha önceki ders programlarının uygulanması istenilmiştir. Örneğin Tarih 1, 2 ve Coğrafya 1, 2 için yalnız üniteler belirlenmiştir. Matematik 1, 2; Fen Bilimleri 1, 2 için 1991 yılında yapılan gelişmeler dikkate alınmıştır.

Ders Geçme ve Kredi Modelinin uygulamaya konulmasını, toplumdaki demokratikleşme özlem ve eğilimine koşut olarak, eğitimde demokratikleşme, çağdaşlaşma ve bilimselleşme yönünde atılması kaçınılmaz bir ilk adım olarak düşünmek ve ele almak yanlış olmaz. Başlatılan uygulama bu bağlamda, sınırlı bir hazırlık döneminden geçmiş olmakla beraber belli bir biçimde kamu oyunda tartışılmış, sınıf geçme uygulamasının yerine ders geçme uygulamasına geçilmesi yönünde görüşler oluşturulmuştur. Birçok siyasi parti, genel seçim öncesi, eğitime ilişkin görüş ve modellerinde sınıf geçme yerine ders geçmeyi, öğrencinin sistem içinde yetenek, ilgi, başarı ve isteği çerçevesinde yönlendirilmesine yer vermiştir. Rehberlik, yönlendirme, öğrenciyi keşfetme, öğrencinin kendisini tanımasına ve yeteneklerine uygun alanlarda yetişmesine olanak tanınması benimsenerek, Milli Eğitimde yapılacak işler arasında bu konulara yer verilerek kamu oyununa sunulmuştur.

B. Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Sorunu

Ortaöğretimde uygulanması söz konusu olan program bunu uygulayacak olan öğretim elemanına bağlı olmaktadır. Eğitim sistemimizde, uygulamaların ana unsurunun "öğretmen" olduğu kabul edilmektedir. Uzun yıllar "Meslekte asıl olan öğretmenliktir" kabulü esas alınmış ve uygulanmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun öğretmenliği "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel ihtisas mesleğidir" biçiminde belirlemektedir. Aynı yasa, öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığınca seçileceğini hükme bağlamıştır. Yasanın bu hükümlerine göre, öğretmenlik mesleğine, meslek öncesi eğitim ve alınacak diploma ile girmek, mesleği icra etmek, Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmen olarak seçim yapılmamışsa, olanak dışıdır. Bir hekimin, bir mühendisin aldığı diplomaya dayalı olarak, bir bakanlığın aldığı bir karara bağlı olmadan, mesleğini yerine getirdiğini dikkate alırsak, öğretmenlik mesleği bu meslekler gibi düşünülmemektedir. Çağımızda eğitim hizmetlerinin pazarlanabildiğini, piyasasının oluştuğunu, bilginin öğretiminin bir ticari meta olduğunu dikkate alırsak öğretmenliğin yalnızca Bakanlığın seçimi ile girilen bir meslek olmaktan kurtarılması gerekmektedir.

Yasadaki bu tanım ile öğretmen, artık özel bir ihtisas alanı olan ve uzmanlarınca yerine getirilmesi gereken işleri de, öğretimin yanısıra yapmak, durumundadır. Örneğin, yönetim, teftiş, öğrenci kişilik hizmetleri, okul psikoloğu gibi uzmanlaşmayı gerektiren hizmetleri

de yerine getirmesi istenilmektedir. Çağımızda, sayılan bu uzmanlık hizmetlerini, eğitim sisteminde ve kurumlarında görev alan uzman elemanların yerine getirmesi gerçekleştirilmektedir. Yukarıda uygulamaya konulduğuna değindiğimiz, öğrenci merkezli ve sistem içinde öğrencinin yönlendirilmesine ortam ve olanak hazırlayan Ders Geçme ve Kredi Modelinin, öğretmenin yanı sıra eğitimde diğer uzman elemanların da görev almasını, işlev görmesini ön görmektedir. Öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştirme ve istihdamı bu yaklaşım içinde ele alınmak zorundadır.

Ülkemizde öğretmen yetiştirme, öğretmenlik sorunlarına yönelik bir çok çalışmalar yapılmış, programlar ve modeller geliştirilmiş bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan 1982 yılına kadar, öğretmen Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim veya yükseköğretim düzeyindeki okullarda yetiştirilmiştir. Bu yetiştirme uygulamalarında çağdaş gelişmeler ışığında öğretmenlik mesleğinin özellikleri ve nitelikleri esas alınarak ve uygun yöntemler geliştirilerek büyük başarılar sağlanmıştır. Ancak doğan gereksinmeyi karşılamakta çekilen sıkıntılar, gittikçe büyüyen öğretmen açığını karşılamak için, öğretmen yetiştirme işine uymayan, öğretmenlik mesleğinin özellik ve niteliklerinden ödün veren, politik, günlük çözümlerin uygulandığını, mektup ile öğretmen yetiştirildiğini de görmekteyiz. XI. Milli Eğitim Şurası (1982), Milli Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları konusunu ve sorunları ele alarak kararlar üretmiştir. XII. Milli Eğitim Şurası (1988) ise Öğretmen Yetiştirme konusunu ana konu olarak ayrıntılı bir biçimde işlemiştir. 1982 yılında öğretmen yetiştirme konusunu, yasa ile Yükseköğretim Kurulu bünyesinde ve uygulamalarında üniversitelere bırakan Milli Eğitim Bakanlığı, 1982'den önceki duruma dönerek öğretmeni kendi bünyesinde yeniden oluşturacağı kurumlarda yetiştirmeyi XII. Milli Eğitim Şurası çalışmalarında gündeme getirmiştir. Her düzeyde görev yapacak öğretmenin, çağdaş bir yaklaşım ile, üniversite düzeyinde yetiştirilmesini benimsemiş olan Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenini kendi okullarında ve denetiminde yetiştirme niyet ve girişimlerini bugünde gündemde tutmaktadır.

Yükseköğretim Kurulunun öngördüğü biçimde üniversite düzeyinde öğretmen yetiştirme uygulamalarının istenilen düzeyde olduğunu söylemek güçtür. YÖK, ülkemizdeki öğretmen yetiştirme konusundaki birikimi ve deneyimi başlangıçta yeterince değerlendirememiş, öğretmenlik mesleğinin özellik ve niteliklerini geliştirmeyi sağlayacak, program ve uygulamalara ve elemanlara yer verememiştir.

Yetiştirme-istihdam ilişkileri, hizmet-içi program uygulamaları yeterince sağlanamamıştır. Öğretmen yetiştirme konusunda yapılan araştırmalar, çalışmalar ve oluşturulan modeller ve tartışmalar 2000 yıllarına doğru eğitim-öğretimde arayışların önemli bir boyutu olmayı sürdürecektir. Devletin kamu hizmetleri için ayırdığı, sağladığı kadroların en büyük kesimi Milli Eğitim hizmetlerine, öğretmenliğe ayrılmıştır. Ortaöğretim düzeyinde öğretmen sorunları konusuna; öğretmen yetiştirme, bölgelere göre okullara ve branşlara göre öğretmen açığı, bölgelere, şehirlere okul türlerine ve branşlara göre öğretmen fazlası, toplumda öğretmenlik mesleğinin saygınlığı, öğretmenlerin çok sınırlı ve düşük ücretle çalıştırılmalarının yarattığı önemli sorunlar, yeni kuşakların öğretmenlik mesleğini seçmede gösterdikleri isteksizlik, tercih etmeme veya en son tercih etme, hizmet-içi programlarının yetersizliği, belli bir branştaki öğretmenlerin yönetici kadrolarına atanmış olmaları ve dünya görüşü farklılıkların yarattığı ve çalışma koşullarını olumsuz etkileyen durumlar v.b. girmektedir. Bu sorunlar eğitim sistemini ve uygulamalarını olumsuz etkilemektedir.

Özetle, öğretmenliği salt bir iş olmaktan çıkarıp bir *meslek* haline getirmek ve sürdürmek gereklidir. Politik veya bürokratik otoritenin kararlarıyla girilen bir iş olarak görülen öğretmenlik mesleğini, meslek öncesi üniversitede akademik programlarla hazırlanarak kazanılan ehliyet ile girilen profesyonel ve çağdaş bir meslek haline getirmek gerekir. Eğitim uygulamalarında özellikle ortaöğretimde öğretmenlik ile diğer eğitim-öğretim meslekleri, yöneticilik, teftiş ve öğrenci kişilik hizmetleri okul psikoloğu, program geliştirme uzmanlığı, arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gerekmektedir. Bu uzmanlık hizmetlerini öğretmenin omuzlarına yüklememek gerekmektedir. Öğretmenin emeğini pazarlamasını güvenceye alacak ve çağdaş yaşamın ve demokratikleşmenin temel koşulu olan örgütlenmesine, *sendikalaşmasına* kavuşmasının sağlanmasının yanı sıra, bunun kadar önemli ve gelecek için belki de daha önemli olacak olan, *mesleğin örgütlenmesinin*, eğitim-öğretim mesleklerinin *meslek odaları* olarak örgütlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Öğretmeni ve eğitim meslekleri elemanlarını, nicelik ve nitelik yönlerinde 2000'li yılların, bilgi toplumunun gereksinmelerine ve özelliklerine göre yetiştirmeyi planlamak zorundayız (Özoğlu, 1992).

C. Ortaöğretimde Başlatılan Yeni Uygulama-Programlar ve Öğretmen Boyutunda Gözlemler

Liselerimizde uygulanmaya başlanan Ders Geçme ve Kredi Modelinin, ortaöğretim sisteminde kapsamlı değişimleri ve gelişmeleri içermekte ve amaçlamaktadır. Uygulamaya geçirilirken dikkati çeken

belli başlı eksiklikler ve bu modelin uygulanmasını olumsuz etkileyecek olan durumlar şöyle özetlenebilir:

— Bu modelin uygulamaya konulması bir deneme, bir pilot çalışma, bir proje olarak ele alınmamıştır.

— Bu model, öğrenci akışı, öğrencinin sistem içinde yönlendirilmesi kapsamında ve bütünlüğünde ele alınmamıştır. Sınırlı bir model oluşturularak uygulamaya konulmuş, sistem bütünlüğü içinde geçişler için önlemler ve planlar belirlenmemiştir.

— Deneme ve geliştirme anlayışı içinde yaklaşılmamıştır.

— İsteyen her okulda başlatılmıştır. Modelin uygulanması için temel olan koşullar, örneğin Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin bulunup bulunmadığı, laboratuvar, derslik, sınıf mevcurları vb. konular, başlamak için ön koşul olarak belirlenmemiştir. Okulun istemesi tek belirleyici koşul olmuştur.

— Bu modelin gerekli kıldığı öğrenciyi tanıyacak psikolojik ölçme ve değerlendirme hizmetlerini ve araç-gereci sağlama ve geliştirme konusu ele alınmamıştır.

— Bu modelin uygulanmasının, mevcut sisteme bir yama olarak düşünülmemesini, ele alınmamasını sağlayacak önlemler alınmamıştır.

— Bu modelin ve onun geliştirilmesiyle oluşturulacak yönlendirme sisteminin ön gördüğü Eğitim Sisteminin gerekli kıldığı merkez örgütündeki, yeniden işleve göre düzenleme girişimi olmamış ve bu uygulamayı izleyecek merkezde gerekli olan yeni bir ünite oluşturulmamıştır. Mevcut sistemin alışkanlıkları, eski sisteme ilişkin tutumlar, bilgi ve deneyim birikimi ile yaklaşımlar (zihniyeti) ile direnmeler bu yeni model ve sistemin uygulamalarını geliştirmek için önemli engeller olarak kabul edilmelidir. Milli Eğitimde bundan önceki yenilik girişimlerinde dikkati çeken ve sık gözlemlenen durum şu olmuştur: Milli Eğitimdeki yenilik girişim ve uygulamalarında bu uygulamaların gerekli kıldığı yeni kadrolar ve merkez örgütünde üniteler oluşturulmaz ise, çok kısa zamanda bu yeni uygulamaların amaçlarına ve hedeflerine ulaşamadığı hemen eskiye dönüldüğü görülmektedir. 1970'li yıllarda başlatılan Ders Geçme ve Kredi düzeni uygulamalarında da bu durum saptanmıştır. 1995 yılının Eylül ayında Eğitimde yönlendirme sistemi için olumlu ve tüm ilgililerce benimsenmiş, bilimsel araştırmalarla desteklenmiş olan Ortaöğretimde Ders

geçme Kredi uygulamasından politik bir emir ve karar ile vazgeçilerek eski sisteme dönüldürülmüştür.

— Bu modelin yer alacağı yönlendirme sisteminin önemli öğelerinden birisi olan Çok Amaçlı Çok Programlı Lise uygulamasına gerektiği biçimde yaklaşıp, gelişmelerin sağlanamadığı gözlenmektedir.

— Uygulamaya başlanılan modeli ve uygulamayı yakından izleyecek, değerlendirecek ve destekleyecek çalışma gruplarına gerek bulunmaktadır. Bu çalışma grupları, uygulamaya bir deneme ve geliştirme çalışması biçiminde bakıp, bilimsel ve pratik olarak ele alabilmelidir.

Bir dönemi tamamlanmış olan liselerde Ders Geçme ve Kredi Modeli uygulamasının belirtilen eksiklikleri, karşılaşılan aksaklıkları tartışılırken bir noktayı vurgulamak yararlı olacaktır. Gözlenildiği kadarıyla, Ders Geçme ve Kredi uygulamalarını, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve genelde kamu oyu benimsemiş ve bu girişimden vazgeçilmemesini, geliştirilmesini isteyen tutumlar ve görüşler sergilemişlerdir. “Birisi başlattı, nasıl olsa bir başkası gelir bunu değiştirir, onun için hele bekleyelim günler neler getirir” biçimindeki klasik beklenti ve düşünce artık terkedilme durumundadır. Ne yazık ki Eylül 1995’te bu klasik beklenti ve düşünce baskın çıkmış, amacına ulaşmış ve eskiye dönmüştür. Eğitim uygulamalarının demokratikleştirilmesi anlamını içeren gerekli yenilikleri sürgit gözardı etmek, onları yadsımak ve yetersiz olduğunu bile bile, mevcut uygulamaları savunmak izlenecek bir yol olmaktan çıkmıştır. Eğitimde çağdaşlaşmaya ve demokratikleşmeye yönelik girişimleri gerektiği biçimde yürütmek zorundayız. Kuşkusuz böyle bir yürütme alışkanlıklarımızı ve mevcut düzeni zorlayacaktır, kişisel çıkar ve görüşlerimize ters düşebilecektir. Belki de, günümüzde belli çevrelerde ve yetkililerde bu gerekli yenilikler, görüş ve çıkarlarla ters düşmektedir.

D. Öneriler

MEB Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu’nun Haziran 1990 (MEB, 1990) tarihli raporunun ışığında, Eğitimde Yönlendirme Sistemine, Ders Geçme ve Kredi Modelinin uygulanmasına, programlara, sisteme, yönetime ve öğretmene ve uzmana ilişkin bazı öneriler şunlardır:

1- Bu modelin uygulaması, yönlendirme sistemi ile en kısa zamanda bütünleşecek bir biçimde ele alınarak geliştirilmelidir. Bütünlük en kısa zamanda sağlanmalıdır.

2- Ölçme ve Değerlendirme Sistemi, Özel İhtisas Komisyonunun Çözümler ve Öneriler başlığı altında özetlediği hususların dikkate alınarak gerekenler için adımlar atılmalıdır.

3- 1739 sayılı yasada, Eğitim sisteminde öğrencinin yönlendirilmesine bir diğer deyişle öğrencinin yönlendirilmesine olanak sağlayacak ve yönlendirme sisteminin tüm özellik ve koşullarıyla ele alınmasına ortam hazırlayacak düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

4- Ortaöğretimde Yönlendirme Sisteminin yerleştirilmesi konusu, Eğitim sistemimizin tabanında olan İlköğretim ile tavandaki Yükseköğretim alt sistemleriyle bütünleştirilmek durumundadır. İlginç bir durum, 9.3.1992'de yayınlanan İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde, liselerde başlatılan Ders Geçme ve Kredi Düzeni uygulamalarıyla bir bütünleşmeye yer verildiğini söylemek olanağı bulunmamaktadır. Yeni çıkan yönetmelikte, Eğitimde Yönlendirme Sistemi, öğrenci merkezli program ve uygulama konularını ve Ders Geçme ve Kredi Düzeni uygulamaları ile bağdaştırılma girişim ve gayretlerini görememekteyiz. Mevcut sistemin özellikleri yansıtılmıştır. Bu durum, uygulaması başlatılmış model'in, eğitim uygulamalarının bütünlüğü içinde ele alınmadığını, alışkanlıkların ve mevcut "zihniyetin" sürdürüldüğünün tipik bir belirtisi olmuştur. Ders Geçme ve Kredi Düzeni uygulamasının en kısa zamanda Üniversiteye Giriş Sistem ve Uygulamalarıyla bağdaştırılması, bütünleştirilmesi gerektiği açıktır. Bu konudaki girişim veya çalışmalar hakkında kamuoyunda veya bilim çevrelerinde bir bilgi yoktur. Bu konudaki gecikme, liselerdeki bu modelin uygulamalarını başarısızlığa mahkum edebilir.

5- Liselerde Ders Geçme ve Kredi Düzeni uygulamaları, Eğitim uzmanlarının, eğitim teknolojisinin, okullarda ve sistemde yeni bir biçimde ve kadrolarla yer almasını gerekli kılmaktadır. Psikolojik Ölçme Araçları-Testler bunların geliştirilmesi ve amaca uygun bir biçimde kullanılması kaçınılmazdır. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servis ve Hizmetleri mutlaka sağlanmalıdır. Aksi halde, öğrencinin yetenek, ilgi, istek ve başarısına dayalı yönlendirilmesi ve sistem içinde gelişmesi sağlanamaz.

6- Çok Amaçlı-Çok Programlı Lise Modeli uygulanabilecek, yaygınlaştırılabilecek hale en kısa zamanda getirilmelidir.

7- Bilgisayar Destekli Eğitim-Öğretim ve Rehberlik programları, okullarda gereken yerini almıştır. Bunlar artık bir "lüks" değildir. Zorunluluktur.

8- Başlatılmış olan Ders Geçme ve Kredi Düzeni uygulamasının mutlaka bir "proje" kapsamında ve yaklaşımında ele alınması sağlanmalı, Milli Eğitim Bakanlığının 1970'li yıllarda uyguladığı "Fen Öğretimini Geliştirme Projesi" modeline benzer bir uygulamanın yaşama geçirilmesi gerçekleştirilmelidir.

9- Kuşkusuz Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünün, eğitimde demokratikleşme, bilimselleştirme ve öğrenci merkezli eğitim sisteminin gerektirdiği biçimde, işlevsel olarak yeniden yapılandırılması, düzenlenmesi, eğitimdeki yenilikler ve yeni uygulama girişimleri için temel koşul olmaktadır.

10- Milli Eğitim Sisteminin ve Bakanlığın "kurmay" hizmetlerini yerine getirecek bir örgütün oluşturulması, bu örgütte "memur" anlayışı ile istihdamdan vazgeçilerek, güvenceli "uzman" istihdama ve bu "uzmanların" üniversite, işverenler, eğitim sendikaları meslek odaları v.b. kuruluşlardan gelmesinin sağlanması ve böylece ülkenin yeni Eğitim Politikasını ve uygulanmasını oluşturacak çalışmaların bir bütünlük içinde ele alınması sağlanmalıdır.

11- Yönlendirmenin esas olduğu ortaöğretim uygulamalarında, ezbere yer vermeyen, düşünmenin ve öğrenmenin öğrenileceği çağdaş programlar, program geliştirme ilke ve yaklaşımları ile geliştirilmelidir.

12- Öğrencinin tüm zamanını derslerle doldurmaktan çok, ders sayısını ve haftalık yükünü azaltarak araştırmaya, öğrenmeye ve deneyim kazanmasına zaman bırakılmalı ve olanaklar hazırlanmalıdır.

13- Yönlendirme sisteminin gerekli kıldığı öğretmen ve eğitim uzmanlarının üniversitede branş, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi dengelemesi içinde yetiştirilmesi, üniversite-Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği içinde istihdam sorununun çözülmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akder, Halis. İnsanca Gelişme, "3. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Özetleri", Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 21-23 Ekim, 1992.
- Baloğlu, Zekai. Türkiye'de Eğitim, TUSİAD İstanbul, 1990.
- Eveilli, Çağla. Ders Geçme ve Kredi Sisteminin İlk Dönem Uygulamaları Panel Sunuşu. "Ortaöğretimde Ders Geçme ve Kredi Sistemi, İlk Uygulamalar." Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1992.

- Güçlüol, Kemal.** Ortaöğretimimizde Genel Eğilimler ve Gelişmeler. “*Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz*”, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1985.
- MEB,** Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1990.
- MEB,** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Ders Geçme ve Kredi Sistemi*, Tanıtım Dökümanı, Ankara, 1991.
- MEB,** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Kılavuzu*, Ankara, 1992.
- MEB.** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon*, MEB, Ankara, 1992.
- Oğuzkan, Turhan.** Günümüz Türkiyesinde Ortaöğretime Genel Bir Bakış, “*Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz*”, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1985.
- Oğuzkan, T., F. Turgut, S. Çetin Özoğlu.** Orta Öğretim İkinci Devresinde Ders Geçme ve Kredi Düzeni Üzerinde Bir Simulasyon Denemesi, TÜBİTAK Proje No: Bayg-E-29 Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1974.
- Özoğlu, S. Çetin.** Ortaöğretimimiz Nasıl Olmalıdır? “*Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz*”, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1985.
- Özoğlu, S. Çetin.** Sanayi Sonrası Dönem İçin Nasıl Bir İnsan Yetiştirmeliyiz? “*Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitim Sistemi*”, Türk Eğitim Derneği XV. Eğitim Toplantısı Yayını, Ankara, 1992.
- Özoğlu, S. Çetin.** Ortaöğretimde Ders Geçme ve Kredi Sistemi Uygulamalarının Geliştirilmesi, “*Ortaöğretimde Ders Geçme ve Kredi Sistemi, İlk Uygulamalar*”, Türk Eğitim Derneği Yayınları Ankara, 1992.